

Koronapandemian vaikutukset Suomen tulevaisuuteen

Mari Vaattovaara, kaupunkimaantieteen professori, kaupunkitutkimusinstituutin johtajana, Helsingin yliopisto

Olemme parhaillamme yhteiskunnallisessa tilanteessa, jonka vaikutuksia ei voi arvioida minkään aikaisemmin koetun perusteella. Viruksen aiheuttaman pandemian leviämisen tavat, hoitokeinot sekä rajojaan sulkeneiden valtioiden tulevat reaktiot muodostavat myös suomalaisen yhteiskunnan kehitykselle rakenteellisen perustan, johon liittyy vaikeasti ennakoitavien kehityskulkujen kombinaatioita lähes lukemattomiin. Käytetyt kansainväliset puheenvuorot pandemian vaikutuksista enteilevät globalisaation loppua, digitalisaation ja etätyön merkityksen ja määrän lisääntymistä sekä maailmankaupunkien kasvun kääntymistä. Arvot perustuvat kokemuksiin muutamalta kuukaudelta, tilanteessa, jossa sairaudelle ei ole vielä keksitty hoitoa. Tulevaisuudentutkijoiden yleinen toteamus lyhyen aikavälin muutoksien yliarvioinnista ja pitkän aikavälin muutosten aliarvioinnista, on kenties totta myös tässä tilanteessa.

Varmaa on kuitenkin se, että niin lyhyellä kuin pidemmälläkin aikavälillä taloudellinen liikkumavara tulee kapenemaan ja monia vakiintuneita käytäntöjä tullaan uudelleenarvioimaan. Säästötavoitteiden sijaan rahoitustarpeita ja -painetta syntyy yhä enemmän. Edessä on siis vaikeiden, mutta strategisesti keskeisten valintojen tekeminen. Hyvinvointivaltion perustan ja toimintatapojen uudelleenarviointi tapahtuu nyt uudenlaisessa kontekstissa.

Monet käynnissä olleet trendit eivät kuitenkaan muutu. Suomalainen yhteiskunta ikääntyy edelleen lähes nopeimmin maailmassa. Syntyvyys säilyy matalalla tasolla, riippumatta siitä pysyykö viimeaikainen syntyvyyden lasku vai noustaanko nykyisistä pohjalukemista. Työikäisen väestön kasvu tulee perustumaan, samaan tapaan kuin koko vuosituhannen ajan on tapahtunut, voimallisemmin maahanmuuttajataustaisen väestön kasvuun - riippumatta mahdollisista maahanmuuttoon kohdistuvista muutoksista. Yhä suurempi osa hedelmällisyysikäisestä väestöstä on kuluneen 50 vuoden aikana siirtynyt kaupunkiseuduille, joten myös tulevaisuudessa väestö keskittyy kaupunkiseuduille ja niiden välittömään läheisyyteen.

Keskityn lausunnossani yksityiskohtaisemmin kahteen suomalaisen yhteiskunnan erityispiirteeseen, ja dominoivaan kehityskulkuun, joiden vaikutusta pohdin yksityiskohtaisemmin. Nämä ovat: 1) kaupungistumisen jatkuminen joustavuutta ja asuinympäristön laatua korostaen 2) osaamisen korostuminen ja etätyöskentelyn teknologinen vallankumous. Tarkastelen vaikutuksia toivotusti niin lyhyellä kuin pidemmälläkin aikavälillä. Epävarmuuksista riippumatta esitän pyydettyjä politiikkasuosituksia kansallisen keskustelun avaamiseksi, poliittisten näkemysten kuulemiseksi sekä politiikkatoimenpiteiden harkinnan perustaksi. Osa isoista muutoksista tulee olemaan selkeästi Suomen kansainvälistä asemaa ja peräti etumatkaa parantavia seikkoja, toiset puolestaan epävarmuutta ja potentiaalista eriarvoisuutta lisääviä tekijöitä.

1. Kaupungistuminen jatkuu, mutta pandemia uhkaa tiivistymisen ideaalia.

Läheisyydestä on ainakin hetkeksi aikaa tullut uhka ja kaupunkisuunnittelua siivittäneestä tiiviystä ongelmallinen ominaisuus. Sosiaalisen etäisyyden vaade ja kahden metrin fyysisen etäisyyden ohje tulevat ainakin jonkin aikaa määrittelemään uudelleen sekä elämää kaupungeissa, että hyvän kaupungin piirteitä. Kasautumisedut ovat tiiviiden yhdyskuntien positiivisia ulkoisvaikutuksia, joita useimmiten arvioidaan taloudellisesti. Jos pandemia aiheuttaa nykyisessä laajuudessaan epävarmuutta ja esim. sairauden leviämisen tai jonkin muun mekanismin kautta haittaa, joka syö aiemmin ennakoituja kasautumisen hyötyjä – on tätä ulottuvuutta arvioitava uudelleen. Huonoimmassa tapauksessa tiivistymisestä on vain sairaanhoitoon tai muun yhteiskunnan taholle kumuloituvia negatiivisia ulkoisvaikutuksia.

Jos sosiaalinen kanssakäyminen muuttuu esim. kokoontumisrajoitusten tai ihmisten muuttuneiden käyttäytymistapojen pohjalta, on kaupunkirakenteen joustettava kestävyiden ja resilienssin vaatimusten mukaisesti. Samalla huomataan fyysisen ympäristön rakentumisen pitkä aikajänne ja pysyvyys. Suurin osa tulevasta kaupungista on jo rakennettu, ja 10 vuoden päähän ulottuvasta rakennetusta ympäristöstä 90 % on jo täällä. Sen vuoksi on erityisen tärkeää rakentaa uudisrakentamisen strategiat siten, että olemassa olevalle rakenteelle taataan paras mahdollinen adaptoitumismahdollisuus muuttuneisiin tarpeisiin.

Ei ole riittävää puhua kestävästä kaupungista tai resilientistä rakentamisesta, vaan tulokseksi syntynyttä kaupunkia on myös tärkeää seurata ja arvioida, koska se on rakenteena pitkäaikainen. Juuri tästä syystä Pekka Kuusen vuonna 1968 kansallista sosiaalipolitiikka linjanneessa teoksessa esittämä lausahdus on edelleen hyvin ajankohtainen – ”Kun tänään valmistuvat asunnot on tarkoitettu vähintäänkin puolivuosisataisiksi sijoituksiksi, ilmeinen virhe on mitoittaa ne kasvuvoimaisessa yhteiskunnassa tarkoin rakentamishetken kysynnän mukaisiksi”.

Kaupungistumisessa on tästä näkökulmasta nähdäkseni kaksi erityistä seikkaa pureksittavaksi: Ensimmäinen on asumisen rooli ja lähiympäristön laatu ja toinen liikkumisen tapa – autoriippuvuus vai personoidut yksilölliset kulkumuodot?

1.1 Asuminen ja lähiympäristön laatu

Vaikka kaupunkien ja asuinympäristöjen suunnitteluun ja ohjaamiseen on lipunut koko joukko kestävään, uusiutuvaan, yhteistölliseen tukeutuvia sanamuotoja, on rakentuva kaupunkiympäristö muuttunut reilussa vuosikymmenessä huolestuttavan yksipuoliseen suuntaan. Uudisrakentamisessa ja liikennejärjestelmän suunnittelussa mittakaavat ovat kasvaneet, rakennuksien runkosyvyydet laajentuneet ja pienten asuntojen määrä on aivan ennätyslukemissa. Samalla asuntojen koko on dramaattisesti pienentynyt, varastotiloista on pyritty eroon, ja joihinkin laajarunkoisiin taloihin on ollut pakko rakentaa asuinhuoneita, joissa ei ole ikkunoita. Myös aikaisemmin asuntopolitiikassa keskeisenä ollut kysymys omistajuudesta on muuttunut lähinnä

keskusteluksi mahdollisesta muodista, eikä lainkaan ilmiön keskeisyyden edellyttämässä laajuudessa.

Kaupunkien fyysisen rakenteen ja viimeaikaisen asuntorakentamisen kehitys on lähes suorassa ristiriidassa ihmisten toiveiden kanssa. Tulevaisuudentutkimuskeskuksen vuonna 2017 julkaisema *Nuorten tulevaisuuskuvat 2067* -tutkimus kuvasi jälleen kerran, kuinka nuorille merkityksellisiä tulevaisuuden arvoja ovat koulutus, ura, terveys, perhe ja läheiset, varallisuus ja kenties hieman uudempana seikkana - median läsnäolo. Moni (85%) toivoi asuvansa omistusasunnossa, erityisesti omakotitalossa, mutta piti peruspalveluiden, liikenneyhteyksien ja viheralueiden läheisyyttä tärkeänä. Asuinympäristössä korostuivat kaikkien näkemieni aikaisempienkin tutkimusten tapaan edelleen luonnonläheisyys, viihtyisyys, turvallisuus ja rauhallisuus. Myös kaupunki ja kaupungin läheisyys korostuivat.

Kun koronapandemia vielä entisestään sitoo ihmisiä asuntoihinsa ja tekee globaalista liikkeestä selkeästi paikallisempaa, jopa asunnon sisäistä – on kysymys asunnosta, asumisesta ja lähiympäristön laadusta nostettava vakavuudella uudelleen esiin. Ei ole mahdollista odottaa, että elämän keskeiset ulottuvuudet - perhe, läheiset ja vapaa-aika on sovitettavissa yhä pienenevämpään asuntokantaan. Omakoti – tai omaovi, pientalo, johon pääsee suoraan omasta ovesta sisään – mahdollisen pienen pihan kera – on tutkimusten mukaan siis edelleen toiveissa korkealla, ja siten paikalliseksi muodostuvan elämän laadussa aiempaa merkittävämpi. Kun kadut ja kahvilat on suljettu, julkinen liikenne on rajoitettua, ja myös työskennellään etänä, nousee oman kodin ympäristö ja sen laatu keskeiseksi.

1.2 Liikkumisen tapa – autoriippuvuus vai personoidut yksilölliset kulkumuodot?

Koronapandemian alkaessa nopein muutos tapahtui liikkumisessa. 'Sosiaalisesta etäisyydestä', on tullut velvoittava normi ainakin, kunnes rokote syntyy. Suurempien kaupunkien sisällä, erityisesti ruuhka-aikoina, julkinen liikenne ei pysty vastaamaan sosiaalisen etäisyyden tarpeeseen. Onkin todennäköistä, että liikkumisen tavat kaupunkiseutujen sisällä tulevat muuttumaan. Kävelyn, pyöräilyn ja yksityisautoilun suosio myös arkisena liikkumisvälineenä tulee kasvamaan. Keskittyneen kaupunkirakenteen oheen nousee monikeskuksisen ja hajautuneen rakenteen malli (vrt. kuva 1).

Kuva 1: Pääkaupunkiseudun esikaupunkivyöhyke, ilman kantakaupunkia (Kuva: Anssi Joutsiniemi).

Parhaillaan käynnissä oleva tilanne antaa oivallisen mahdollisuuden myös pohtia erilaisten palvelujen järjestämisen tapaa: liikkuko ruoka ja vaikkapa lääkkeet kotitalouksiin tai paikallisempiin noutopisteisiin – vai haetaanko niitä suurista keskittymistä. Samalla meidän on mahdollista pysähtyä tarkastelemaan kaupunkiseutujen rakentumisen tapaa. Huomaamme, että tiivistämis-puheesta ja yksittäisistä asemanseuduille rakentuneista kerrostaloryppäistä huolimatta – kehitys, lähes kaikissa länsimaissa on ollut kohti hajautuvaa ja verkostoituvaa kaupunkirakennetta. Vaikka kasvavat ruuhkat ja epäpuhtaudet ovat ongelma yksityisautoilun kasvaessa, autoilun suosio personoituna liikkumismuotona ei ole hiipumassa (vrt. kuva 1).

On itsestään selvää, että ei ole riittävää analysoida kasvavaa yksityisautoilua yksin autoriippuvuuden näkökulmasta. Rinnalle on saatava ymmärrys yksilöityvästä liikkumistarpeesta. Tiedämmekö, mihin ihmiset ovat matkalla, kun työpaikat ja suuri osa kaupallisista palveluista on jo nyt hajautuneena monikeskuksisen kaupunkiseudun erilaisiin sijainteihin. Autojen sähköistymien voi pikemminkin vahvistaa verkostomaisen kaupunkirakenteen syntyä.

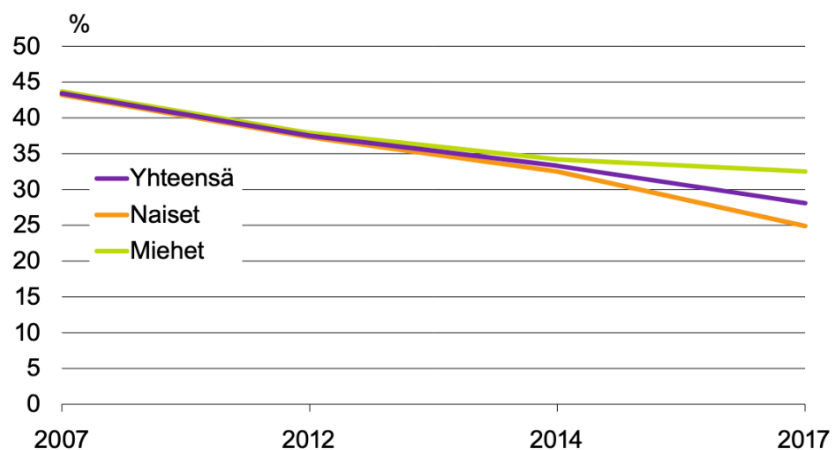
Esimerkiksi Bloombergin säätiö on ennakoinut, että uusiutuvien energiamuotojen käyttö tulee mahdollistumaan siten, että sähkövarastoina käytetään sähköautojen akkuja. Jopa puolet sähkön varastointitarpeesta hoidettaisiin tulevaisuudessa näin. Kun samalla laitetaan miljardeja sähköautojen kehittämiseen voi tulevaisuuden liikkumisen ja siten kaupunkielämän visio myös muuttua. Entä jos personoidut, yksilölliset liikkumisen tarpeet mahdollistuvatkin kepeillä sähköautoilla, jotka puolestaan mahdollistavat uusiutuvien energiamuotojen maksimaalisen käyttöönoton. Yhtäkkiä tiiviin, ja tonttikohtaisen tehokkuuden rinnalle mahdollistuu hajautettu lähes nollaenerginen kaupunkiseutu. Kaupungistuminen jatkuisi, mutta kaupungistumisen tapa

muuttuisi ja monipuolistuisi. Tilaa meillä on, kysymys on pikemminkin resilientin kaupunki- ja yhdyskuntarakenteen järjestämisen ja järjestymisen tavasta.

Koronapandemian hetki on hyvä käynnistämään vaihtoehtoisen ja moninaisen kaupunkikehityksen pohdintaa ja joustavien olosuhteiden varmistamista. Varmaa ja selvimmin nähtävää on, että koronapandemia muuttaa, ainakin joksikin aikaa liikkumisemme tapoja. Teemme työtä kotoa käsin enemmän, liikumme globaalisti ja kaupunkien sisällä vähemmän ja joukkojen liikuttamiseen tarkoitetut liikennevälineet jäävät riittämättömiksi ratkaisemaan muuttuvaa liikkumisen tarvetta.

2. Osaamisen rooli korostuu ja teknologian hyödyntämisen lisääntyminen tarjoaa suomalaiselle yhteiskunnalle mahdollisuuksia etumatkaan

Talouden ja yhteiskunnan muutoksissa koulutuksen ja osaamisen merkitys korostuu. Kyky muuntautua äkillisesti uuteen tilanteeseen ja uusiin tarpeisiin vahvistuu vahvalla kouluttautumisella. Yhteiskunnassamme osaaminen on lähtökohtaisesti korkealla tasolla riippumatta indikaattorista, jolla sitä mitataan. Koulutusta arvostetaan ja koulutustaso on korkea. Meillä on kuitenkin myös ongelmia. Edelleen nuorista 20-29-vuotiaista pojista peräti 17% ja tytöistä 13% jättää koulutuksen yksin peruskoulun varaan. Erot kotimaisten ja maahanmuuttajataustaisten nuorten välillä ovat kasvaneet (Findikaattori 2019). Tuore OECD julkaisu kertoo, että Suomen koulutustaso jää OECD mittauksissa alle keskiarvon. Muut maat ovat kirineet samalla, kun Suomessa korkea-asteen suorittaneiden osuus on noussut vain vähän viimeisen 10 vuoden aikana. Myös välitön pääsy yliopistoon näyttää mahdollistuvan yhä pienemmälle väestöosalle.

Lähde: Tilastokeskus, koulutukseen hakeutuminen

Kuva 2. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden välitön jatko-opintoihin pääsy (Tilastokeskus 2019).

Koulutuspaikkoja, koulutukseen ohjautumista ja korkeaa osaamista tulisi lisätä nykyisestään ja opiskelemaan pääsyä varmistaa kaikin mahdollisin keinoin. Näin mahdollistamme vahvan ja tasa-arvoisen mukanaolomme yhteiskunnan muuttuessa ja kehittyessä nopeasti.

Kenties maailman suurin ja nopein digiloikka tapahtui muutamassa viikossa koronapandemian syntyessä. Työn tekemisen tavat muuttuivat, suuri osa ihmisistä siirtyi hetkessä etätöihin, pois toimistoistaan ja modernin teknologian käyttö kasvoi räjähdysmäisesti. Kokoukset, business, opetus ja kansainvälinen yhteistyö sekä suuri osa sosiaalisista suhteista siirtyi erilaisille sähköisille alustoille - Zoomiin sekä Skypeen. On hyvin todennäköistä, että muutostilan keston jatkuessa osa toiminnoista siirtyy pysyvästi teknologia-avusteiseen verkostoon paitsi Suomessa myös kansainvälisesti. Tässä piilee nähdäkseni ennemminkin Suomalaisen yhteiskunnan kilpailuetu ja erottautumismahdollisuus kuin uhka.

Suomalaisen yhteiskunnan vahvuus ja positiivinen erityispiirre, joka nojaa vahvasti historiallisiin kehityspolkuihin liittyy aivan erityisesti informaatio- ja kommunikaatioteknologian kehittämiseen, kansalliseen saatavuuteen (verkot) ja käyttöön. Vain vuosikymmen sen jälkeen, kun Bell patentoi puhelimen, Suomessa oli monta kilpailevaa puhelinvalmistajaa - sekä kansallisia että kansainvälisiä toimijoita. Avoin kilpailu alkoi siivittää alan teknisiä innovaatioita ja varhainen ICT-innovaatioympäristö alkoi rakentua. 1990-luvun laman aikana syntyi nopeasti laaja konsensus tietointensiivisestä vallankumouksesta uuden taloudellisen nousun kivijalkana, jolle tietä rakensi väestön korkea koulutus. Jaetun vision ja tavoitteiden siivittämänä nousu oli nopeaa. Nokian johtaman ICT-klusterin vetämänä Suomi nousi Länsi-Euroopan syvimmästä lamasta vahvana ja se onnistui myös hyödyntämään talouden ICT- vetoisen rakennemuutoksen luomat mahdollisuudet erinomaisesti.

Kun nyt koronapandemia ainakin lyhyellä aikavälillä on muuttanut työn tekemisen tapoja ja liikkumisen käytäntöjä ja suuri osa toiminnoista on siirtynyt verkkoihin, on suomalaisen yhteiskunnan kenties vuosisataisten investointien mahdollista nousta uuteen kukoistukseensa. Kaikkien on omassa arjessaan helppo huomata kuinka meillä sekä saatavilla oleva infrastruktuuri, osaamisen taso ja oppimiskyky on mahdollistanut tarvittavan muutoksen nopeasti. Jos innovaatioiden ja kilpailukyvyn ajatellaan perustuvan osaamiseen ja kyvykkään, mutta kriittisen asiakkaan yhteistyöhön ja vuoropuheluun, on käynnissä oleva tilanne myös kansallinen mahdollisuus. Kun tutkimuslaitosten ja yksityisen sektorin välinen vuoropuhelu on jo lähtökohtaisesti maailman parasta ja hierarkiat kansakunnan sisällä matalia – *tarjoutuu globaali yhteiskunnallinen erityistilanne valjastettavaksi myös maailmanluokan 'innovaatioalustaksi'*. Jos jollain alalla, Suomella tulisi tällä alueella olla selvästi kilpailuetua.

3. Yhteenveto ja politiikkasuositukset

Jos nyt ajattelemme tulevaisuutta, ja oletamme niin kuin mielestäni realistista on, että pandemiat ovat tulleet jäädäkseen ja maailmasta on tullut kylä, kuten McLuhan aikoinaan 1960 -luvulla

ennusti ja kylissä sairaudet leviävät, kun yhteydet ovat tiiviit, eikä globaalien yhteyksien olemassaololle enää voi mitään - olisi keskeistä luoda sellainen yhteiskunta, joka mahdollistaa talouden työnteon ja ihmisenarvoisen elämän jatkumisen myös pandemian aikana, tai muissa erityisissä olosuhteissa. Tätä varten tarvitaan paitsi teknologisen alustan kehittämistä entistä paremmaksi etätöitä- ja asiointia varten, mutta myös sellaista alueellista ja kaupunkirakennetta, joka mahdollistaa inhimilliset olot kaikille myös tilanteessa, jossa sosiaalinen eristäytyminen on tarvittavaa tai välttämätöntä.

Financial Timesissä Camilla Cavendish Harvardin yliopistosta kirjoittaa, kuinka hän ei usko luonnonläheisten, viihtyisien ja käveltävissä olevien kaupunkikeskustojen kuihtumiseen, mutta sen sijaan ennakoii etäisyyden merkityksen vähenemisen tuottavan uudenlaista kasvuperustaa esikaupungin ulkopuolelle, pienempiin kaupunkeihin, joista uudet vapaa-ajan ja kulttuuripalvelutkin on saatavilla. Hän jopa arvelee laadukkaan ja kohtuuhintaisen asumisen houkuttavan kylämaisten yhteiskuntien syntyyn, ylisukupolvisen asumisen lisääntymiseen ja mahdolliseen syntyvyyden nousuun. Jos kaupunkin pöhinästä tulee ainakin joksikin aikaa pölyistä ja pelottavaakin, voi Prizker palkitun arkkitehdin ja urbanistin Rem Koolhaasin vuonna 1995 esittämä toteamus ”The city is no longer. We can leave the theatre now” toteutuakin - ainakin joidenkin kaupunkimaiseen ideologiaan perustuvien asemanseutujen kerrostalorykelmien osalta. Juuri tästä syystä asumisen ja asuinympäristön laadusta keskustelu, tavoitteiden asettaminen ja minimin määrittäminen olisi nähdäkseni äärimmäisen tärkeää.

Vuosisataiset investoinnit informaatio- ja telekommunikaatioalueille voisivat lähes klassiseen tapaan, jälleen kerran auttaa uudessa tilanteessa paitsi asukkaita ja yrityksiä eri puolella Suomea, myös koko yhteiskuntaamme uudenlaisen teknologiaperustaisen viennin synnyttämiseen. Kysyntää uusille tekemisen tavoille ja teknologisille uudistuksille on rajujen muutosten ja uudelleenjärjestelyiden synnyttämänä varmasti. Samalla, kenties sivutuotteena jo nyt tehdyt kokeilut erilaisten palveluiden digitalisoitumisessa ja yhdistämisessä (KELA & sosiaalitoimisto, Yle 22.5.) saattavat luoda ratkaisuja kivuliaisiin sote- ja maakuntauudistuksiin - yksittäisinä palvelu- ja toimialamuutoksina. Myös käynnissä *olevaa eriytymis- ja hajautumiskehitystä voitaisiin tarkastella uusista näkökulmista*, resilientimmän, joustavamman ja verkostomaisemman yhteiskunnan kannalta. Näistä kokemuksista voisi syntyä myös uudenlaista osaamista, kansainvälisesti kovaa nousua tehneille palveluviennin osaamisaloille.

Politiikkaohjeena esitänkin, että *kysymys asumisen minimistä ja asuinympäristön laadusta asetetaan hyvin konkreettisesti uudelleenarvioitavaksi ja syntyvää ympäristöä myös arvioidaan näistä uudelleenasetetuista lähtökohdista*. Kestävyyden nimissä rakentuneen kaupunkiympäristön kokoa ja laatua tulee arvioida korkealle asetettavien laatuksien näkökulmasta. Ihmisten kokonaisvaltainen hyvinvointi tulee riippumaan yhä selkeämmin lähiympäristön laadusta.

Asumisen ja asuinalueiden tulisi vastata mahdollisimman hyvin ihmisten toiveisiin ja odotuksiin sekä laadullisiin vaatimuksiin sekä ajallisen kestävyyden että myös segregaaion estämisen näkökulmasta. Nyt nämä asukkaiden toiveet ja kriteerit ovat jääneet taka-alalle, kun rakentamista

ovat määritelleet lähinnä yhteiskunnan poliittiset näkemykset hyvästä kaupungista, nopea kasvu, kallistuvat hinnat sekä rakennusliikkeiden kaupalliset intressit.

Myös asunnon omistamista tulee pohtia uudelleen ei ainoastaan varallisuuden näkökulmasta, vaan myös osallisuuden, yhteiskuntaan kuuluvuuden ja perusturvan näkökulmasta. Aikaisemmissa kriiseissä omistamisella, tai sen mahdollistumisella kaikille halukkaille oli myös yhteiskuntarauhaa vakauttava rooli. Maailman heiluessa ja rahoituspäätösten siirtyessä kansainvälisiin käsiin, on kansallisvaltioiden mahdollista omassa politiikassaan pohtia asumista ja asumisen roolia laajasta näkökulmasta, myös yhteiskunnan vakauttajana.

On myös tärkeää seurata ja analysoida kasvavaa yksityisautoilua yksilöityvän liikkumistarpeen näkökulmasta. Koronapandemia lisää tarvetta radikaalisti. Autojen sähköistymien voi pikemminkin vahvistaa verkostomaisen kaupunkirakenteen syntyä. Tällöin joukkojen liikuttamiseen tarkoitetut liikennevälineet jäävät riittämättömiksi ratkaisemaan muuttuvaa liikkumisen tarvetta kaupunkiseutujen sisällä.

Suomalaisen yhteiskunnan vahvuus liittyy aivan erityisesti informaatio- ja kommunikaatioteknologian kehittämiseen ja käyttöön. Kun osaamistaso pidetään korkeana myös tulevaisuudessa – tarjoutuu globaali yhteiskunnallinen erityistilanne valjastettavaksi myös maailmanluokan 'innovaatioalustaksi'. Suomella tulisi tällä alueella olla selvästi kilpailuetua.

4. Lopuksi

Suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa viisailla kansallisilla päätöksillä, joustavilla kokeiluilla ja näiden arvioinnilla. Kuten eräs tutkimushankkeeni haastateltava, Suomea aikaisempaan nousuun luotsannut yritysjohtaja totesi – innovaatioiden taustalla on yleensä kaksi yksinkertaista motiivia ”Pakko” ja ”Ahneus”. Koronapandemian myötä, nyt on nähdäkseni pakko.

Globalisaation aika ei ole ohi. Myöskään kaupunkien ja kaupungistumisen merkitys ei vähene. Koronapandemian iskiessä voimakkaasti terveydenhuollon lisäksi rakentamiseen (-10%), majoitus- ja ravitsemustoimintaan (-25%)- sekä taiteet-viihde ja virkistysaloille (-25%) – on tärkeää huomata, että kriisi osuu samalla vahvasti kaupunkeihin (Valtiovarainministeriön taloudellinen katsaus 16.4.2020).

Ajatuksena ei ole se, että kaikki tulee saada erilleen ja hajalleen vaan pikemminkin se, että rakentaisimme yhteiskunnasta sellaisen alustan, joka mahdollistaisi tiiviin kasvokkaisen yhteydenpidon silloin kun tämä on mahdollista ja työnteon/kaupankäynnin/arkisen elämän katkottoman, normaalin jatkamisen tilanteessa, jossa läheisyys on ongelma. Yhteiskunnan, joka ikään kuin hengittäisi kahteen suuntaan, joustavasti, kestävästi - resiliientisti.

Tämä vaatisi uudistuksia erityisesti kaupunkiseuduilla. Tällä hetkellä ulospäin hengittäminen ei ole kaikille mahdollista vaan vilkas elämä pysähtyy, koppiutuu - varsinkin kaupungeissa, jotka ovat taloudellisen elämän keskeisiä keskuksia ja moottoreita. Juuri tästä syystä kaupunkirakenteiden kehittäminen ja entistä joustavammat teknologiset alustat olisivat tärkeitä keinoja luoda resiliientimpää ja inhimillisempää tulevaisuutta, joka myös vastaa ihmisten toiveisiin.

On toivottavaa, että suomalainen yhteiskunta, valtiojohtoisesti lähtisi rakentamaan vastauksia eri tavoin kuin edellisessä lamassa. Tuolloin muutamassa vuodessa valtio osoitti heterogeeniselle kuntakentälle koko joukon uusia lakisääteisiä tehtäviä mahdollistaakseen muutoksen ja ohjatakseen kohti oikeaa. Jos ennen lamaa erilaisten ongelmien kanssa painivilla kunnilla oli noin 250 lakisääteistä tehtävää, lamavuosikymmenen jälkeen määrä kasvoi 134 uudella tehtävällä. Ongelmiin siis vastattiin lisäämällä säätelyä ja yhdenvertaisuutta korostaen asettamalla kaikille kunnille lisääntyvässä määrin uusia tehtäviä. Samalla kuntakohtaista harkinta- ja liikkumavaraa on edelleen kavennettu ja monen kunnan talous on kasvavissa vaikeuksissa.

Tällä kertaa toivoisin, että valtio tunnistaisi erilaisissa tilanteissa olevat kunnat ja eri kokoiset kaupungit ja onnistuisi pikemminkin uudistamaan ja keventämään aikaisempaa hallinnollista taakkaa. Myös kaupunkien ja aivan erityisesti pääkaupunkiseudun erityinen rooli niin taloutemme perustana, kuin koronaan sairastuneiden hoitopaikkana velvoittaa nähdäkseni valtiota tunnistamaan tulevaisuuden kehittämisen lähtökohtia uudella tapaa. On tärkeää yhdistää paikallistuminen ja eriytyminen mahdollisuuksien tasa-arvoon. Jos työt (asiantuntijatyön yleistymisen ja teknologian kehittymisen kautta) lisääntyvässä määrin hoituvat etänä, kysymys on ennen muuta paikallisista olosuhteista ja palveluista, ennen muuta koulutuksesta ja lasten ja nuorten hyvinvoinnista.

Lähinnä meidän pitäisi pystyä ajattelemaan tavoitteet ja keinot uusiksi. Keinosta kehittää kaupunkeja – tiivistäminen – on tullut tavoite. Nyt kehityksen tavoitteita tulisi harkita uudelleen ja etsiä keinoja, jotka sopisivat uusiin oloihin. Kaupunkiseutujen verkostomainen rakenne kääntyy voimavaraksi ja eduksi ja toiminnalliset kokonaisuudet vahvuudeksi. Samalla tarpeettomat aluepoliittiset jaot jäävät historiaan.

Lähteet:

Batty, M. The Coronavirus crisis: What will the post-pandemic city look like? Urban Analytics and City Science 2020, Vol. 47(4).

Cavendish C. (2020). The pandemic is killing the attraction of megacities. Financial Times, 15.5.2020.

The Economist (2020). London may have gone into a covid-accelerated decline. The Economist 23.5.2020.

Heikkilä, K, Nevala, T, Ahokas, I, Hyttinen, L, Ollila, J (2019). Nuorten tulevaisuuskuvat 2067: Näkökulma suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi. Turun yliopisto.

Koolhas, R & Mau, B (1995) S,M,L,XL, The Monacelli Press, 1995

Kortteinen, M., & Vaattovaara, M. (2015). Segregaation aika. Yhteiskuntapolitiikka 80 (2015):6

Luukkola A & M. Tuonola (2019). Nuorten korkeakoulutukseen siirtyminen hidastunut. Tieto & Trendit, Tilastokeskus.

McLuhan, M (1964). Understanding Media. The extensions of man.

Vaattovaara, M. K. (2018, Feb 27). Alueellinen eriytyminen ja segregaation uhka? lausunto Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle. *Eduskunta*.

Vaattovaara, M. Alueellinen eriytyminen ja segregaation uhka? lausunto Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle. *Eduskunta*. 27.2.2018

Vaattovaara, M. (2009). The emergence of the Helsinki Metropolitan Area as an international hub of the knowledge industries. *Built Environment*, 35(2), 204-211.

Valtiovarainministeriö (2020). Taloudellinen katsaus. Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2020:31